

Kesejahteraan Material Warga Emas Desa: Data Mikro daripada Daerah Limbongan, Kelantan

(Material Well-Being of Rural Elderly: Micro Data from Limbongan, Kelantan)

WAN IBRAHIM WAN AHMAD

Pusat Pengajian Pembangunan Sosial
Universiti Utara Malaysia
E-mel: wiwa@uum.edu.my

MA'ROF REDZUAN, ZAHID EMBY & ABDUL HALIN HAMID

Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia

Abstrak

Sementara penyelidikan mengenai kesejahteraan material penduduk warga emas telah lama berkembang di negara maju, penyelidikan mengenainya ke atas kategori penduduk ini boleh dikatakan masih belum berkembang sepenuhnya di Malaysia. Dari segi ekonomi warga emas adalah lebih berisiko berbanding warga muda. Objektif kajian ini ialah untuk menganalisis kesejahteraan material warga emas desa serta untuk mengukur sejauhmana tahap kesejahteraan mereka dipengaruhi oleh modal manusia dan modal sosial. Untuk mencapai objektif ini sejumlah 214 warga emas berumur 60 tahun dan lebih di kawasan desa Kelantan telah ditemubual. Dengan menggunakan data hasil kajian tersebut sejumlah 14 pemboleh ubah sosial dan demografi telah dianalisis untuk menentukan pengaruh masing-masing ke atas kesejahteraan material warga emas. Secara keseluruhan didapati tahap kesejahteraan material sebahagian besar warga emas desa agak rendah. Hasil kajian juga menunjukkan pendidikan, pengalaman kerja, jumlah anak yang dimiliki serta kualiti perumahan adalah empat pemboleh ubah yang mempunyai pengaruh yang signifikan ke atas kesejahteraan material warga emas desa.

Kata kunci: *Warga emas, kesejahteraan, kesejahteraan material.*

Abstract

While research on material well-being of older persons has been well established in developed countries, research of material well-being among this category of population is still relatively not well established in Malaysia. Economic-wise the older people are more vulnerable than of the younger ones. The objectives of this study are to analyse the level of material well-being of rural older persons, and to identify the extend to which their material well-being is being influenced by their human and social capitals. To achieve these objectives, data from 214 people aged 60 years and above in rural Kelantan were collected. From the survey, 14 demographic and social variables were analysed to determine their influence on the material well-being of the older persons. On a whole, it was found the level of material well-being of the majority of the respondents is quite low. Results also showed that education, working experiences, the number of children and housing quality are variables that have a significant influence on the material well-being of the rural older persons.

Keywords : *Older person, well-being, material well-being.*

Pengenalan

Lanskap demografi di Malaysia telah banyak berubah sejak 50 tahun terakhir ini (Wan Ibrahim, Zainab Ismail, Asyraf Hj. Ab Rahman, & Fadzli Adam, 2012). Malah dengan tertubuhnya Institut Gerontologi di Universiti Putra Malaysia pada 1 April 2002, warga emas menjadi semakin mendapat perhatian ahli akademik dan telah menjadi tumpuan penyelidikan utama di Malaysia. Ekoran itu pelbagai maklumat mengenai warga emas telah dapat didokumentasikan dan pelbagai dimensi kehidupan warga emas di Malaysia berjaya diselidiki (Wan Ibrahim Wan Ahmad, 2007). Aspek-aspek seperti; kesihatan, pengaturan tempat tinggal, persaraan, penjagaan, hubungan sosial, termasuk kesejahteraan ekonomi dan kesejahteraan subjektif warga emas berjaya diterokai (lihat umpamanya, Jariah, Sharifah & Tengku Aizan, 2006; Ng & Tey, 2006; Wan Ibrahim Wan Ahmad, 1999; Wan Ibrahim Wan Ahmad, Zainab Ismail & Che Yusoff Che Mamat, 2003; Wan Ibrahim Wan Ahmad, 2000; dan Sharifah Azizah, Nurizan, Laily, Tengku Aizan, Zumilah, Ma'rof, Sharifah Norazizan & Asnarulkhadi, 2006; serta Wan Ibrahim Wan Ahmad, Ma'arof Redzuan, Zahid Emby & Abdul Halin Hamid, 2009). Walaupun pelbagai maklumat mengenai warga emas telah dapat didokumentasikan, tetapi penyelidikan mengenai kesejahteraan material warga emas desa masih boleh dikatakan belum meluas. Persoalan seperti; bagaimanakah tahap kesejahteraan material warga emas desa, apakah indikator yang membentuk tahap kesejahteraan, apakah perbezaan status sosioekonomi boleh membawa perbezaan tahap kesejahteraan, serta

apakah faktor-faktor yang mempengaruhi tahap kesejahteraan material warga emas desa di Malaysia masih belum dapat diteroka sepenuhnya. Sehubungan itu artikel ini cuba memperihalkan; (1) indikator kesejahteraan material warga emas, (2) tahap kesejahteraan material warga emas, (3) kesejahteraan warga emas mengikut mukim dan latar belakang, serta faktor berkaitan kesejahteraan material warga emas di kawasan desa di Kelantan.

Warga emas dalam artikel ini ialah mereka yang berumur 60 tahun dan ke atas. Bagaimanapun ahli gerontologi serta ahli sosiologi penuaan berpendapat sukar untuk menentukan dengan pasti tentang bila seseorang itu boleh dikatakan mencapai umur tua. Tidak terdapat masa yang tetap dalam hidup seseorang bila mereka menjadi tua. Penuaan terjadi pada kadar yang berbeza bagi individu yang berbeza. Disebabkan tidak ada masa yang tetap bila sepatutnya seseorang boleh dikatakan tua, maka pelbagai masyarakat menggunakan pelbagai kriteria untuk menentukan bila seseorang dikatakan telah mencapai umur tua (Harris, 1990). Untuk tujuan analisis kajian ini menggunakan kriteria umur kronologi sebagai asas menentukan siapa warga emas. Pertumbuhan warga emas dalam masyarakat merupakan fenomena abad ke-20. Sebelum itu tidak banyak masyarakat di dunia mempunyai warga emas yang ramai. Revolusi demografi yang terjadi di negara maju akibat penurunan kelahiran, serta dengan kemajuan dalam teknologi perubatan yang menjadikan penduduk tua bertambah, telah meningkatkan minat dan kesedaran orang ramai terhadap masalah, potensi dan realiti tentang penuaan penduduk (Cox, 1984). Selaras dengan itu kajian mengenai warga emas menjadi lebih intensif, dan tema tumpuannya juga menjadi lebih pelbagai.

Kesejahteraan boleh dianalisis berasaskan pelbagai kategori, seperti kesejahteraan subjektif, kesejahteraan material, kesejahteraan ekonomi, kesejahteraan sosial, ataupun kesejahteraan psikologi. Matlamat utama artikel ini ialah untuk menghuraikan salah satu daripada kesejahteraan tersebut, iaitu kesejahteraan material warga emas, sementara kesejahteraan subjektif warga emas telah dibincangkan sebelum ini (Wan Ibrahim Wan Ahmad, et al. (2009). Tahap kesejahteraan material dalam kajian ini bermaksud skor komposit yang diperolehi warga emas daripada indikator objektif pendapatan, perbelanjaan, pemilikan barangan isirumah, dan tahap kesihatan.

Dalam kepustakaan sains sosial, kesejahteraan merupakan satu konsep yang meluas digunakan, tetapi belum dapat diertikan dengan jelas (Levy dan Guttman, 1975). Konsep ini mempunyai banyak dimensi. Kamus Dewan (DBP, 1993) mendefinisikan sejahtera sebagai aman dan makmur, senang dan tenteram, terpelihara dari bencana (kesusahan, gangguan, dan lain-lain), dan kesejahteraan sebagai keselamatan, kesenangan (hidup, dan lain-lain), kesentosaan ataupun ketenteraman (jiwa). Kamus Webster (Gove, 1966) menyatakan kesejahteraan sebagai *well-being*, dan ia didefinisikan sebagai

suatu keadaan yang sihat, suatu keadaan yang merujuk kepada kebahagiaan, kesihatan, kemakmuran atau kekayaan. Kamus *Religion and Ethics*, Vol.12 pula, mengertikan *well-being* sebagai *welfare*, dan *welfare* bermaksud kemuncak kebaikan manusia (Amriah, 1988). Andrews (1974) menyatakan kesejahteraan itu sebagai tahap kualiti hidup iaitu sejauh mana seseorang individu mencapai kepuasan dan kesenangan serta sejauh mana individu itu dapat menghindarkan diri daripada pelbagai kesengsaraan yang mungkin timbul dalam hidupnya. Bradburn dan Caplovitz (Levy dan Guttman, 1975) pula berpendapat konsep ini merupakan satu konsep yang luas yang boleh juga dipanggil kesejahteraan psikologi, kesihatan mental, penyesuaian subjektif, ataupun kebahagiaan. Kesejahteraan psikologi boleh dimaksudkan sebagai salah satu aspek daripada kesihatan mental. Bagaimanapun kesihatan mental itu sendiri sehingga kini masih belum dapat diertikan dengan jelas oleh kebanyakan pengkaji.

Konsep kesejahteraan boleh membawa erti yang berbeza-beza di antara individu dengan individu lain (Shin, Ahn, Kim dan Lee, 1983). Ada individu atau penyelidik yang mendefinisikan konsep kesejahteraan sebagai sejauhmana kebahagiaan diperolehi (Shin dan Johnson, 1978). Ada pula penyelidik yang mendefinisikan konsep tersebut sebagai sejauhmana tujuan kehidupan telah tercapai (Milbrath, 1980). Dalam kepustakaan Islam, kesejahteraan disamaertikan dengan kebahagiaan. Di dalam al-Quran terdapat perkataan *su'udu* yang bermaksud orang yang diberikan kebahagiaan (al-Quran, 11:108). Ada juga perkataan *al-sa'ada* yang bererti kebahagiaan, atau *sa'id* yang bererti orang yang bahagia (al-Quran, 11:105). Terdapat juga beberapa perkataan lain di dalam al-Quran yang juga membawa makna yang sama, antaranya, *al-falah* (kemakmuran), *al-fawz* (kejayaan), *al-salama* (keselamatan), *al-najah* (keselamatan), *al-ni'ma* (keberkatan), atau *al-khair* (kebaikan) (Wan Ibrahim Wan Ahmad, 1999).

Oleh yang demikian, daripada perspektif Islam, kesejahteraan adalah diertikan sebagai *al-sa'ada*. Ghalwash (1978) mendefinisikan perkataan *al-sa'ada* sebagai kesempurnaan dan kemuncak kebaikan manusia. Kesempurnaan boleh bermaksud apabila seseorang mencapainya maka dia tidak lagi berhajat kepada sesuatu yang lain. Oleh itu kebahagiaan merupakan sesuatu yang tinggi dan kemuncak yang agung. Ia adalah matlamat yang dicita-citakan oleh setiap orang. Beliau juga mengatakan kesejahteraan adalah suatu konsep yang subjektif sifatnya, dan dengan itu ia membawa makna yang berbeza di antara individu. Ibn Maskawaih, seorang tokoh falsafah Islam terkenal abad ke-11M, serta penyumbang besar kepada literatur kesejahteraan, terutama melalui bukunya yang berjudul *Kitab al-Sa'ada* dan *Tahdhid al-Akhlaq*, juga mendefinisikan kesejahteraan sebagai *al-Sa'ad*, iaitu sebagai kesempurnaan dan kemuncak kebaikan manusia (dlm. Mohd. Nasir Omar, 1992). Kesimpulannya kesejahteraan bermaksud sejauh mana

individu mencapai kesempurnaan, kepuasan, kesenangan dan kebaikan dalam memenuhi keperluan hidupnya, dari segi material ataupun non material, serta sejauh mana individu dapat menghindarkan diri daripada pelbagai masalah yang timbul dalam kehidupannya. Dalam tulisan ini kesejahteraan material bermaksud skor komposit yang diperolehi warga emas daripada skala yang dibentuk yang menggunakan empat indikator, iaitu pendapatan, perbelanjaan, pemilikan, dan persepsi tentang kesihatan mereka.

Metodologi

Untuk mengenalpasti keadaan kesejahteraan material warga emas secara lebih dekat, perbincangan dalam artikel ini adalah berasaskan data yang diambil daripada sebuah kajian yang dilakukan di kawasan pedesaan negeri Kelantan. Dalam kajian tersebut, dua model regresi untuk menguji tahap kesejahteraan subjektif, dan tahap keajahteraan material telah dibentuk dan diuji. Perbincangan mengenai kesejahteraan subjektif telah dilakukan dalam Wan Ibrahim Wan Ahmad, Ma'rof Redzuan, Zahid Emby dan Abdul Halin Hamid (2009), dan sebahagiannya turut dibincangkan dalam Wan Ibrahim, Zainab Ismail, Asyraf Hj. Ab Rahman dan Fadzli Adam (2012). Artikel ini bertujuan untuk membincangkan satu lagi model regresi yang telah menguji kesejahteraan material warga emas dalam kajian tersebut.

Kajian ini secara bertujuan memilih daerah Limbongan, di jajahan Pasir Putih, Kelantan sebagai kawasan kajian. Dengan keluasannya kira-kira 16. 217 km² daerah ini mempunyai enam mukim, iaitu Pengkalan, Alor Pasir, Gong Chapa, Tok Adam, Wakaf Bunut dan Bandar. Daerah Limbongan dipilih kerana daerah ini mempunyai mukim yang berbeza tahap kemajuannya, dengan mukim Bandar merupakan mukim yang paling maju. Dua mukim lain yang agak maju ialah Pengkalan dan Wakaf Bunut. Mukim lain agak ketinggalan. Mukim Bandar merupakan mukim yang maju kerana mukim ini merupakan pusat bandar dan pentadbiran bagi daerah, dan di sinilah letaknya bandar Pasir Putih yang menjadi bandar laluan masuk dari Terengganu, Pahang atau negeri lain ke Kelantan. Mukim lain terletak berselerak, dengan Wakaf Bunut dan Pengkalan terletak di pinggir bandar Pasir Putih. Jadi semua mukim mempunyai tahap kemajuan sosioekonomi dan infrastruktur yang berbeza-beza. Tahap kemajuan yang berbeza mewujudkan perbezaan dalam tahap kesejahteraan penduduknya.

Responden kajian ialah warga emas Melayu yang berumur 60 tahun dan lebih yang tinggal dalam masyarakat, iaitu di daerah Limbongan, bukan tinggal terasing di rumah orang tua. Penduduk yang berumur 60 tahun dan lebih dipilih untuk kajian ini kerana memenuhi definisi warga emas, iaitu apabila mereka berumur dalam lingkungan 60 tahun dan lebih. Pengumpulan

data kajian ini menggunakan persampelan rawak mudah. Jumlah responden pula berjumlah 214 orang, yang merupakan 20 peratus daripada keluarga yang mempunyai warga emas di daerah Limbongan. Penentuan 20 peratus ini dibuat berdasarkan jumlah sebanyak itu dianggap mewakili populasi (Rohana Yusof, 2004). Lagipun jumlah sampel yang besar tidak diperlukan untuk menyelidik populasi yang homogen sifatnya (Downie dan Starry, 1977). Daripada kajian pendahuluan yang dibuat didapati warga emas di kawasan kajian mempunyai ciri-ciri latar belakang yang lebih kurang sama. Oleh kerana daerah Limbongan terdiri daripada enam mukim (iaitu Mukim Penghulu, berdasarkan mukim yang diberikan oleh Pejabat Penggawa) yang mempunyai jumlah warga emas yang berbeza, maka bilangan warga emas bagi setiap mukim juga ditentukan berdasarkan 20% daripada keluarga yang mempunyai warga emas (Jadual 1).

Jadual 1

Taburan Responden Mengikut Mukim di Daerah Limbongan

Mukim*	Keluarga	Keluarga Yang Ada Warga emas	Responden
Pengkalan	1513	291	59
Gong Chapa	2632	160	32
Wakaf Bunut	1822	145	29
Alor Pasir	1417	125	25
Tok Adam	279	105	20
Bandar	1132	241	49
Jumlah	8795	1067	214

* Pembahagian mukim mengikut Mukim Penggawa, Pejabat Penggawa, Pasir Puteh, 1996

Berdasarkan peratusan tersebut, responden bagi mukim Pengkalan, yang mempunyai 291 buah keluarga yang ada warga emas ialah 59 orang. Gong Chapa yang mempunyai 160 buah keluarga yang ada warga emas, seramai 32 orang warga emas telah dipilih. Dengan menggunakan asas yang sama, responden bagi setiap mukim dapat ditentukan. Setelah responden dalam setiap buah mukim dikenalpasti, dikenalpasti pula rumah mana yang mempunyai warga emas berumur 60 tahun dan lebih. Apa yang dilakukan di peringkat ini ialah mengenalpasti dan menyenaraikan rumah yang mempunyai warga emas dalam setiap kampung, termasuk nama semua warga emas yang terdapat di mukim itu. Maklumat tentang rumah yang mempunyai warga emas dan nama semua warga emas diperolehi melalui ketua-ketua kampung dengan kerjasama penggawa dan penghulu. Hasil kajian pendahuluan diperolehi satu senarai nama semua warga emas yang berumur 60 tahun dan lebih yang ada dalam setiap mukim.

Berikutnya ialah mengenalpasti responden mana yang boleh ditemuselidik. Pengenalpastian responden ini berdasarkan senarai isi rumah yang mengandungi warga emas yang telah disiapkan. Responden dipilih menggunakan teknik persampelan rawak mudah. Nama warga emas di setiap mukim dinomborkan di atas kertas-kertas kecil untuk tujuan cabutan. Sebagai contoh mukim Pengkalan yang ada 291 orang warga emas, mempunyai 291 helai kertas, yang setiap satunya ditulis nama warga emas. Setiap helai kertas cabutan mewakili satu warga emas dalam setiap mukim. Daripada 291 nama dalam kertas cabutan ini, dicabut secara rawak sebanyak 59 nama. Nama warga emas yang terpilih dengan cara ini mewakili responden kajian. Dengan menggunakan kaedah yang sama, responden bagi setiap mukim dapat dikenalpasti. Data dikumpulkan menggunakan soal selidik yang dibentuk terlebih dahulu, dan data yang terkumpul dianalisis secara kuantitatif menggunakan teknik regresi berganda.

Dapatan Kajian

Ciri warga emas responden ditunjukkan dalam Jadual 2. Pada kebiasaannya dalam kebanyakan masyarakat, warga emas perempuan lebih ramai berbanding warga emas lelaki. Fenomena penuaan seperti ini adalah fenomena global terjadi disebabkan jangka hayat perempuan yang lebih panjang. Bagaimanapun sebahagian besar responden kajian adalah warga emas lelaki, dengan lebih separuh berumur 69 tahun dan kurang. Sebahagian besar warga emas berstatus berkahwin.

Jadual 2

Taburan Warga emas Mengikut Ciri Latar Belakang

Ciri Latar Belakang	Jumlah	Peratus
Jantina (N = 214)		
Lelaki	131	61.2
Perempuan	83	38.8
Umur (N = 214)		
Tua Awal (60-64 tahun)	83	38.8
Tua Pertengahan (65-69 tahun)	43	20.1
Tua Benar (70-74 tahun)	47	22.0
Tua Bangka (75 tahun dan Lebih)	41	19.1
Perkahwinan (N = 214)		
Berkahwin	143	66.8

(sambungan)

Ciri Latar Belakang	Jumlah	Peratus
Bercerai	4	1.9
Balu/duda	64	29.9
Bujang	3	1.4
Tempoh Perkahwinan (N = 143)		
Baru	13	9.0
Lama	130	91.0
Jumlah Anak (N = 214)		
Ada	208	97.2
Tiada	6	2.8
Pendidikan (N = 214)		
Sekolah	91	42.5
Tidak	123	57.5
Pekerjaan (N = 214)		
Kerja	88	41.1
Tidak	126	59.9
Jumlah	214	100.0

Ada sebahagian yang agak besar juga warga emas yang berstatus balu/duda akibat kematian pasangan. Bagi mereka yang berstatus berkahwin, mereka pada umumnya sudah berumahtangga melebihi 30 tahun. Warga emas yang melaporkan masih baru berumah tangga merupakan mereka yang mendirikan perkahwinan kali kedua atau ketiga selepas kematian pasangan. Mereka ini kebanyakannya adalah warga emas lelaki yang kematian isteri. Warga emas lelaki cenderung untuk berkahwin lagi jika kematian pasangan. Tidak ramai warga emas yang dijumpai tidak mempunyai anak. Jumlah mereka yang bersekolah dan tidak bersekolah adalah hampir sama, dan ada di antara mereka yang masih bekerja walaupun kebanyakannya sudah melaporkan tidak lagi bekerja. Kebanyakan warga emas tidak bekerja disebabkan masalah kesihatan yang tidak mengizinkan. Bagi warga emas yang bekerja pula kebanyakannya adalah untuk menampung kehidupan. Mereka ini terpaksa terus bekerja disebabkan tidak mempunyai sumber pendapatan lain yang boleh menyokong kehidupan mereka.

Indikator Kesejahteraan Material

Sebelum perbincangan diarahkan kepada tahap dan faktor yang mempengaruhi kesejahteraan material responden, bahagian ini terlebih dahulu membincangkan indikator yang digunakan dalam mengukur tahap kesejahteraan material dalam kajian ini. Ada empat indikator yang digunakan untuk menggambarkan

kesejahteraan material, iaitu pendapatan, perbelanjaan, pemilikan dan kesihatan warga emas.

a. Pendapatan

Pendapatan kebanyakan warga emas adalah agak rendah, dengan purata RM298.00 sebulan. Pendapatan menjulat di antara RM50.00 dengan RM2400.00 menjadikan julat pendapatan warga emas sebanyak RM2350.00. Pendapatan median warga emas ialah RM210.00. Berdasarkan kepada pendapatan median ini, seratus orang warga emas memperoleh pendapatan melebihi RM210.00 sebulan, dan seratus lagi mempunyai pendapatan kurang daripada RM210.00. Pendapatan mod ialah RM200.00 (Jadual 3).

Jadual 3

Taburan Warga emas Mengikut Jumlah Pendapatan Bulanan

Jumlah Pendapatan	Lelaki		Wanita		Jumlah Peratus	
	Jumlah	Peratus	Jumlah	Peratus		
350.00 dan kurang	87	66.4	74	89.2	107	75.0
351.00 - 650.00	33	25.2	8	9.6	41	19.2
651.00 - 950.00	6	4.6	-	-	6	2.8
951.00 dan ke atas	5	3.8	1	1.2	6	2.8
Jumlah	131	100.0	83	100.0	214	100.0

Daripada maklumat tersebut, dapat dikenalpasti warga emas mana yang dianggap miskin. Berdasarkan pendapatan garis kemiskinan (PGK) Semenanjung Malaysia RM650.00 sebulan bagi saiz isi rumah 4.6 orang (Malaysia, 1996) maka sebahagian besar (94.2%) warga emas masih terbelenggu dengan kemiskinan. Kemiskinan menggambarkan tahap kesejahteraan material yang rendah. Bagi warga emas miskin, mereka terpaksa mencari jalan mengatasi masalah dengan cara meminta wang belanja daripada anak ataupun Jabatan Kebajikan Masyarakat. Ada tiga sumber utama pendapatan, iaitu pekerjaan, sumbangan anak dan elaun bersara. Responden memperoleh sebahagian besar pendapatan daripada tiga sumber ini (Jadual 4). Dari segi pekerjaan dan sumbangan anak, warga emas memperoleh kira-kira 80% dari keseluruhan pendapatan bulanan mereka, sementara elaun bersara pula menyumbang kira-kira 12 peratus daripada pendapatan. Pekerjaan merupakan sumber pendapatan utama. Mereka akan terus bekerja untuk menyara kehidupan selagi terdaya. Mereka perlu terus berusaha sehinggalah mereka tidak lagi terdaya bekerja.

Jadual 4

Taburan Warga emas Mengikut Sumber Pendapatan dan Kekerapan Sumbangan Anak di Daerah Limbongan

Ciri-ciri Pendapatan	Lelaki	%	Wanita	%	Jumlah	Peratus
Sumber Pendapatan						
Pekerjaan	66	50.4	22	26.5	88	41.1
Simpanan	2	1.5	3	3.6	5	2.3
Elaun Bersara	23	17.6	3	3.6	26	12.1
Sumbangan JKM	4	3.0	3	3.6	7	3.3
Sumbangan Anak	36	27.5	51	61.4	87	40.7
Saudara Mara	-	-	1	1.3	1	0.5
Jumlah	131	100.0	83	100.0	214	100.0
Sumbangan Anak						
Sebulan Beberapa Kali	12	15.0	4	13.4	16	14.5
Sebulan Sekali	42	52.5	16	53.3	58	52.7
Dua Bulan Sekali	7	8.8	1	3.3	8	7.3
Tidak Tentu	19	23.7	9	30.0	28	25.5
Jumlah	80	100.0	30	100.0	110	100.0

Perbelanjaan

Pola perbelanjaan adalah satu indikator kesejahteraan sesebuah keluarga. Untuk mengenalpasti tahap kesejahteraan seseorang atau sesebuah keluarga, boleh dilihat daripada pola perbelanjaan mereka atau keluarga mereka. Hukum Engel mengatakan semakin besar pendapatan seseorang, maka akan semakin kecil bahagian pendapatan tersebut yang digunakan untuk keperluan bahan makanan. Orang yang mewah, atau mempunyai taraf hidup yang lebih tinggi, selalunya menggunakan sedikit sahaja pendapatannya untuk bahan makanan, sebahagian besarnya digunakan untuk barangan bukan makanan (barang mewah). Apabila jumlah perbelanjaan bahan makanan berkurang, diandaikan kesejahteraan isi rumah tersebut sedang meningkat.

Jadi berdasarkan kepada besarnya jumlah pendapatan yang digunakan untuk keperluan bahan makanan, maka dianggarkan tahap kesejahteraan material warga emas di kawasan kajian agak rendah. Sebanyak 52.8% warga

emas yang menggunakan keseluruhan pendapatan mereka untuk keperluan bahan makanan. Warga emas yang menggunakan lebih separuh pendapatan berjumlah 22.9%, dan 13.9% pula menggunakan kira-kira separuh daripada pendapatan untuk bahan makanan. Hanya 10.7 peratus sahaja daripada warga emas yang dikaji yang menggunakan kurang separuh daripada pendapatan mereka untuk keperluan bahan makanan (Jadual 5).

Jumlah pendapatan yang besar yang digunakan untuk keperluan bahan makanan berbanding untuk keperluan lain, menggambarkan tahap hidup bagi kebanyakan warga emas di kawasan kajian adalah tidak tinggi. Hasil analisis ini adalah tidak jauh berbeza daripada penemuan Burgess dan Laidin (dlm. Asmah, 1983) yang mengkaji tahap hidup tiga kumpulan berpendapatan rendah di Semenanjung Malaysia, iaitu pekebun kecil, nelayan Melayu serta buruh estet India. Pekebun kecil Melayu menggunakan 75-85 peratus pendapatannya untuk bahan makanan, yang menggambarkan tahap kesejahteraan material mereka yang rendah. Kebanyakan warga emas di kawasan kajian miskin dan tidak mempunyai pendapatan yang mencukupi, dan dengan itu sebahagian besar pendapatan yang ada terpaksa digunakan untuk membeli bahan-bahan makanan.

Jadual 5

Taburan Warga emas Mengikut Pendapatan Dibelanjakan

Jumlah Pendapatan Dibelanjakan	Peratus
Keseluruhan	52.8
Lebih Separuh	22.9
Kira-kira Separuh	13.6
Kurang Separuh	10.7
Jumlah	100.0

c. Pemilikan Isirumah

Pemilikan isirumah meliputi apa yang dimiliki warga emas. Di antara pemilikan isirumah yang mempunyai peratusan yang besar ialah dapur gas (86.4%), televisyen (75.7%), radio (71.5%), kerusi set (70.6%), kipas angin (65.4%), tanah (50.9%), peti ais (48.6%), dan juga barang-barang kemas, (39.3%) (Jadual 6). Apa yang dapat dirumuskan daripada pola pemilikan ini ialah sebahagian besar warga emas memiliki barang-barang bukan mewah yang hanya dianggap barangan keperluan hidup. Berdasarkan petunjuk ini, jumlah warga emas yang memiliki kesejahteraan material yang tinggi di kawasan kajian, walaupun ada,

tetapi tidak begitu ramai. Ini kerana mereka yang memiliki barang berharga seperti kereta, tanah ataupun barang-barang kemas adalah tidak ramai. Warga emas yang memiliki kereta umpamanya, ialah 14.5 peratus. Peratusan ini lebih rendah daripada purata Semenanjung Malaysia (1991) yang berjumlah 18.0 peratus. Warga emas yang memiliki kereta adalah pesara dan juga yang peniaga. Golongan ini di kawasan kajian tidak ramai. Mereka ini dianggap sebagai orang kaya di kawasan kajian dan mereka dianggap mempunyai tahap kesejahteraan material yang agak tinggi. Ada warga emas yang berjimat kerana ingin menyimpan duit untuk membolehkannya membeli barang-barang mewah, terutama barang kemas ataupun tanah.

Jadual 6

Taburan Warga emas Mengikut Pemilikan Isirumah dan Mukim

Pemilikan	Pengkln	G.Chp	W.Bnt	T.Adm	A.Psir	Bndr	Jumlah	Peratus
Kereta	9	6	2	1	3	10	31	14.5
Motosikal	10	10	13	5	12	19	69	32.2
Peti Ais	37	9	16	4	9	29	104	48.6
Mesin Cuci	30	5	6	1	6	22	70	32.7
Telefon	27	11	5	2	5	21	71	33.2
Televisyen	55	22	21	7	15	42	162	75.7
Video	8	1	2	-	-	2	13	6.1
Radio	44	20	19	12	18	40	153	71.5
Penyedut debu	6	-	-	-	-	8	14	6.5
Dapur Gas	54	26	26	13	21	45	185	86.4
Kerusi Set	48	18	23	9	18	35	151	70.6
Kipas Angin	41	16	18	9	17	39	140	65.4
Barang Kemas	29	7	11	2	9	26	84	39.3
Tanah	14	8	24	9	20	24	109	50.9
Tanah Disewakan	4	1	1	-	1	11	18	8.4

d. Kesihatan

Status kesihatan adalah satu lagi indikator yang dapat memberikan gambaran awal mengenai tahap kesejahteraan material. Warga emas yang lebih sihat pada umumnya akan lebih sejahtera, dan warga emas yang kurang sihat pula selalunya akan merasa kurang sejahtera. Banyak pendekatan boleh diguna untuk mengukur tahap kesihatan warga emas. Status kesihatan dalam kajian ini diukur dengan menggunakan kriteria serius atau tidak sesuatu penyakit

yang dihadapi warga emas. Untuk mengetahui setakat mana seriusnya penyakit tersebut, warga emas ditanya, dalam masa tiga bulan yang lalu, berapa kali mereka pergi berjumpa doktor untuk mendapat rawatan (Jadual 7).

Berdasarkan kekerapan berjumpa doktor, tidak ada warga emas yang berjumpa doktor melebihi tiga kali dalam masa tiga bulan terakhir. Sebanyak 92.6 peratus daripada mereka melaporkan telah berjumpa doktor satu, atau dua kali, bakinya 7.4 peratus melaporkan tidak pernah berjumpa doktor dalam masa tiga bulan sebelum kajian. Berdasarkan kepada besarnya jumlah warga emas yang jarang berjumpa doktor, maka berkemungkinan sebahagian besar warga emas mempunyai status kesihatan yang agak baik. Kebanyakan mereka tidak mempunyai banyak penyakit kronik yang memerlukan mereka berulang-alik berjumpa doktor. Apa yang banyak dialami ialah penyakit tua yang pada pendapat mereka bahawa mereka perlu menerimanya.

Jadual 7

Kekerapan Berjumpa Doktor dan Jenis Penyakit Warga emas

Kedaaan Kesihatan	Lelaki	%	Wanita	%	Jumlah	Peratus
Kekerapan Berjumpa Doktor						
Dua kali	63	48.1	36	43.4	99	46.3
Satu kali	59	45.0	40	48.2	99	46.3
Tidak pernah	9	6.9	7	8.4	16	7.4
Jumlah	131	100.0	83	100.0	214	100.0
Jenis Penyakit						
Sakit Tua	34	47.9	16	36.3	50	43.5
Darah Tinggi	11	15.5	18	40.9	29	25.2
Kencing Manis	3	4.2	1	2.3	4	3.5
Lemah Jantung	2	2.8	1	2.3	3	2.6
Buah Pinggang	3	4.2	-	-	3	2.6
Asma	15	21.2	7	15.9	22	19.2
BatuKering	1	1.4	1	2.3	2	1.7
Kencing Manis + Darah Tinggi	2	2.8	-	-	2	1.7
Jumlah	71	100.0	100.0	100.0	115	100.0

Warga emas juga ditanya jenis penyakit yang mereka hidapi. Data mengenai jenis penyakit menunjukkan tidak ramai warga emas di kawasan kajian yang mengidap penyakit kronik yang memerlukan rawatan doktor secara berterusan. Daripada yang melaporkan mempunyai penyakit, sakit tua merupakan jenis penyakit yang paling banyak dialami, iaitu berjumlah

hampir separuh daripada warga emas yang melaporkan mempunyai penyakit (43.5 peratus). Penyakit lain yang agak besar ialah darah tinggi dan asma. Ada juga warga emas yang mengidap penyakit kencing manis, lemah jantung, buah pinggang, atau batuk kering, tetapi jumlahnya kecil. Daripada semua indikator, dapat ditentukan sejauh mana tahap kesejahteraan material warga emas. Semua skor daripada pertanyaan mengenai indikator ini, dijumlahkan, dan skor tersebut digunakan untuk menggambarkan tahap kesejahteraan material warga emas.

Kesejahteraan Material Warga Emas

Tahap kesejahteraan material warga emas dianalisis berdasarkan aspek berikut, iaitu tahap kesejahteraan material secara umum; tahap kesejahteraan material mengikut mukim dan latar belakang warga emas. Untuk menggambarkan tahap kesejahteraan material warga emas, artikel ini, seperti yang telah dijelaskan, menggunakan empat indikator, iaitu (1) pendapatan, termasuk sumbangan daripada anak-anak; (2) pola perbelanjaan; (3) pemilikan, serta (4) tahap kesihatan. Pengukuran pendapatan, sumbangan anak-anak, pola perbelanjaan serta tahap kesihatan ini menggunakan skala Likert yang diberikan skor empat mata, sementara pemilikan barangan dan harta diberikan skor 0 sebagai “tiada”, sementara 1 sebagai “ada” bagi item TV, video, radio, penyedut udara, dapur gas, kerusi set serta kipas angin. Bagi peti ais, mesin cuci dan telefon diberikan skor 0 bagi “tiada” dan 2 sebagai “ada”. Barang kemas dan motorsikal diberikan skor 3 sebagai “ada”. Pemilikan tanah dan tanah yang disewakan diberikan skor 5 sebagai “ada”, sementara pemilikan kereta diberikan skor 6 sebagai “ada”. Berdasarkan penjumlahan ini, skor kesejahteraan material warga emas menjulat di antara 3 hingga 47. Skor mentah kesejahteraan material yang terkumpul dikategorikan kepada tiga kategori; iaitu skor di antara 15 dan kurang mewakili tahap kesejahteraan material yang rendah, skor di antara 16-31 mewakili tahap kesejahteraan material sederhana, dan skor antara 32 dan lebih mewakili tahap kesejahteraan material tinggi (Jadual 8).

Jadual 8

Taburan Tahap Kesejahteraan Material Warga emas Secara Umum

Skor Kesejahteraan Material	Jumlah	Peratus
15 dan kurang (rendah)	112	52.3
16 - 31 (sederhana)	63	29.5
32 dan lebih (tinggi)	39	18.2
Jumlah	214	100.0

Tahap kesejahteraan material warga emas secara umum tidaklah begitu tinggi, kerana 52.3 peratus memperolehi skor 15 dan kurang, yang

menggambarkan tahap kesejahteraan material yang rendah. Hanya 18.2 peratus yang memperolehi skor 36 dan lebih, iaitu skor yang menunjukkan tahap kesejahteraan material yang tinggi.

Kesejahteraan Material Mengikut Mukim Dan Latar Belakang

Analisis ke atas tahap kesejahteraan berdasarkan mukim mendapati mukim Bandar merupakan mukim yang mempunyai warga emas yang mempunyai tahap kesejahteraan material yang paling ramai, iaitu 20.0 peratus daripada keseluruhan warga emas di mukim tersebut, diikuti oleh Pengkalan (14.3%), Wakaf Bunut (10.3%), dan Alor Pasir (10.2%). Mukim Gong Chapa tidak mempunyai warga emas yang mempunyai tahap kesejahteraan tinggi. Kebanyakan mukim mempunyai warga emas yang mempunyai tahap kesejahteraan sederhana, sementara Gong Chapa merupakan mukim yang terdapat warga emas yang mempunyai tahap kesejahteraan rendah yang paling tinggi. Mukim Bandar pula merupakan mukim yang terdapat warga emas yang mempunyai tahap kesejahteraan rendah paling sedikit (Jadual 9).

Mukim Bandar, Pengkalan dan Wakaf Bunut merupakan tiga buah mukim yang mempunyai ramai warga emas yang sejahtera. Ramai warga emasnya mempunyai pendapatan yang agak tinggi, memiliki barangan mewah, seperti motorsikal dan juga kereta, di samping rumah yang diduduki adalah rumah yang besar dan berkualiti, keadaan yang jarang dijumpai di mukim lain. Apa yang dapat dirumuskan daripada pemerhatian ini ialah, tahap kesejahteraan material warga emas adalah berkait rapat dengan tahap pembangunan fizikal dan infrastruktur sesuatu tempat. Semakin tinggi tahap pembangunan fizikal sesuatu tempat, semakin tinggi tahap kesejahteraan sebenar warga emas. Sebab itu warga emas yang tinggal di mukim yang mempunyai ciri-ciri bandar mempunyai tahap kesejahteraan material yang lebih tinggi.

Jadual 9

Taburan Tahap Kesejahteraan Material Warga emas Berasaskan Mukim

Mukim	Tahap Kesejahteraan Material		
	Tinggi	Sederhana	Rendah
Pengkalan	14.3	57.1	28.6
Alor Pasir	10.2	57.6	32.2
Gong Chapa	-	28.1	71.9
Tok Adam	5.0	60.0	35.0
Wakaf Bunut	10.3	69.0	20.7

(sambungan)

Mukim	Tahap Kesejahteraan Material		
	Tinggi	Sederhana	Rendah
Bandar	20.0	64.0	16.0
Daerah Limbongan	18.2	29.5	52.3

Mukim Pengkalan dan mukim Bandar merupakan mukim yang mempunyai ciri-ciri bandar, dan membangun dengan pesat. Di sinilah letaknya pusat pentadbiran bagi jajahan Pasir Puteh, menjadikan mukim ini mendapat pelbagai kemudahan asas yang mencukupi. Mukim ini juga merupakan pusat bandar bagi daerah Limbongan, dengan itu kemudahan asas seperti jalan raya, elektrik, bekalan air paip, kemudahan kesihatan dan sekolah, pusat membeli belah serta pusat-pusat hiburan terdapat di sini. Wakaf Bunut pula dengan kedudukannya di pinggir bandar Pasir Puteh, yang juga merupakan mukim yang pesat membangun, turut mendapat kemudahan asas yang sempurna. Ramai warga emasnya mempunyai sumber pendapatan yang agak baik, hasil pekerjaan mereka di luar sektor pertanian, termasuk melibatkan diri dalam perniagaan kecil-kecilan di sektor informal. Disebabkan kedudukannya berhampiran dengan bandar Pasir Puteh, ramai warga emasnya bekerja mencari nafkah hidup di bandar Pasir Puteh. Mukim lain adalah agak mundur, letaknya agak ke pedalaman dan tahap pembangunan fizikalnya rendah. Warga emas di mukim ini lebih ketinggalan dan mempunyai tahap kesejahteraan material yang rendah berbanding rakan sebaya mereka di mukim lain. Taburan tahap kesejahteraan material warga emas yang menjadi responden ditunjukkan dalam Jadual 10.

Warga emas lelaki jauh melebihi warga emas perempuan dari segi tahap kesejahteraan tinggi. Oleh itu warga emas lelaki adalah jauh lebih sejahtera berbanding warga emas perempuan. Fenomena ini adalah fenomena global. Di seluruh dunia warga emas lelaki adalah lebih sejahtera, sementara warga emas perempuan adalah lebih banyak bermasalah. Di peringkat global juga ramai warga emas perempuan miskin berbanding warga emas lelaki. Dari segi umur, warga emas awal dan pertengahan mempunyai tahap kesejahteraan tinggi yang lebih tinggi. Semakin tua warga emas ada kecenderungan semakin rendah tahap kesejahteraan material. Warga emas berkahwin mempunyai tahap kesejahteraan material yang lebih tinggi. Warga emas bercerai juga mempunyai kesejahteraan material tinggi yang agak ramai. Warga emas balu/duda mempunyai tahap kesejahteraan material yang rendah. Begitu juga warga emas bujang, tidak ada daripada mereka yang mempunyai tahap kesejahteraan material yang tinggi. Warga emas yang lebih lama berumahtangga ada kecenderungan untuk lebih sejahtera. Warga emas yang melaporkan baru berkahwin pada umumnya mempunyai tahap kesejahteraan yang rendah

kerana mereka baru berhadapan dengan kematian pasangan. Memiliki anak tidak begitu jelas perkaitannya dengan tahap kesejahteraan warga emas. Warga emas yang bersekolah dan masih bekerja lebih tinggi tahap kesejahteraan material mereka.

Jadual 10

Taburan Kesejahteraan Material Warga emas Mengikut Latar Belakang

Ciri Latar Belakang	Tahap Kesejahteraan		
	Rendah	Sederhana	Tinggi
Jantina			
Lelaki	43.5	32.8	23.7
Perempuan	66.3	24.1	9.6
Umur			
Tua Awal	28.0	40.2	31.7
Tua Pertengahan	55.8	25.6	18.6
Tua Benar	64.4	28.9	6.7
Tua Bangka	81.8	13.6	4.5
Status Perkahwinan			
Berkahwin	36.9	36.2	27.0
Berceraai	57.1	28.9	14.3
Balu/duda	84.1	15.9	-
Bujang	100.0	-	-
Tempoh Perkahwinan			
Baru	79.3	17.1	3.7
Lama	35.6	37.1	27.3
Jumlah Anak			
Ada	52.0	29.9	18.1
Tiada	60.0	20.0	20.0
Pendidikan			
Sekolah	26.4	37.9	35.6
Tidak	70.1	23.6	6.3
Pekerjaan			
Kerja	37.5	39.8	22.7

(sambungan)

Ciri Latar Belakang	Tahap Kesejahteraan		
	Rendah	Sederhana	Tinggi
Tidak	62.7	22.2	15.1
Jumlah	52.3	29.5	18.2

Faktor Berkaitan Kesejahteraan Material Warga Emas

Kajian ini bertujuan untuk mengukur besarnya pengaruh pemboleh ubah tertentu yang diambilkira ke atas kesejahteraan material warga emas. Untuk mencapai objektif ini, kajian ini telah memajukan pertanyaan: apakah ciri-ciri latar belakang warga emas, hubungan sosial, dan sokongan, mempunyai perkaitan yang signifikan dengan tahap kesejahteraan material mereka?. Untuk menjawab pertanyaan ini, satu model regresi berganda yang mengandungi 14 pemboleh ubah bebas telah dibentuk, iaitu:

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots b_nX_n + e$$

di mana:

- Y = kesejahteraan material warga emas,
- a = pemalar,
- $b_1 - b_n$ = koefisien regresi pemboleh ubah (1 – n), dan
- $X_1 - X_n$ = pemboleh ubah (1 – n)

Perkaitan antara pemboleh ubah ditunjukkan melalui Jadual 11 dan 12. Setelah melalui analisis korelasi didapati sembilan pemboleh ubah mempunyai perkaitan signifikan dengan kesejahteraan pada paras 0.001, iaitu umur ($r=-0.3399, p<0.001$), pendidikan ($r=+0.3323, p<0.001$), pekerjaan ($r=+0.2055, p<0.01$), status perkahwinan ($r=+0.3624, p<0.001$), tempoh perkahwinan ($r=+0.2966, p<0.001$), jumlah anak ($r=+0.4037, p<0.001$), kualiti perumahan ($r=+0.4271, p<0.001$), hubungan pasangan ($r=+0.3824, p<0.001$), serta sokongan pasangan ($r=+0.2159, p<0.001$) (Jadual 11).

Analisis regresi dilakukan ke atas pemboleh ubah sembilan bebas yang signifikan di peringkat analisis korelasi ini untuk mengenalpasti pengaruh masing-masing ke atas kesejahteraan material warga emas. Jantina, status pekerjaan dan perkahwinan, yang merupakan pemboleh ubah kategorikal, dijadikan pemboleh ubah *dummy*, dan dikodkan sebagai Lelaki = 1, Wanita = 0; Bekerja = 1, Tidak bekerja = 0; dan, Berkahwin = 1, Lain-lain daripada berkahwin = 0. Ahli statistik menyarankan pemboleh ubah kategorikal yang diubah kepada pemboleh ubah *dummy* boleh digunakan dalam analisis

regresi (lihat umpamanya, Hair, Black, Babin, Anderson, dan Tatham, 2006). Pemboleh ubah pendidikan, status pekerjaan, jumlah anak, dan kualiti perumahan, terbukti mempunyai pengaruh signifikan pada paras 0.001. Daripada empat pemboleh ubah ini, kualiti perumahan, dengan koefisien beta (+0.2876, $p < 0.001$), merupakan pemboleh ubah paling kuat pengaruhnya ke atas kesejahteraan material. Koefisien beta tiga pemboleh ubah lain ialah, jumlah anak (+0.2314, $p < 0.001$), pendidikan (+0.1325, $p < 0.001$), dan status pekerjaan (+0.1229, $p < 0.001$), masing-masing signifikan pada paras 0.001.

Jadual 11

Analisis Korelasi antara Pemboleh ubah dengan Kesejahteraan Material

Variabel	Kesejahteraan Material	
	<i>r</i>	Sig T
Jantina (JANTI) [@]	+0.1160	0.091
Umur (UMUR)	-0.3399***	0.000
Pendidikan (TPENDI)	+0.3323***	0.000
Pekerjaan (PKERJA) [@]	+0.2055**	0.003
Status Perkahwinan (SKHWIN) [@]	+0.3624***	0.000
Tempoh Perkahwinan (TKHWIN)	+0.2966***	0.000
Jumlah Anak (JUANAK)	+0.4037***	0.000
Kualiti Perumahan (KRUMAH)	+0.4271***	0.000
Hubungan Dgn.Pasangan (HPASNGB)	+0.0826	0.000
Hubungan Dgn.Jiran (HJIRNTB)	-0.0369	0.229
Sokongan Pasangan (SPASNGB)	+0.2159***	0.591
Sokongan Anak (SADEWSB)	+0.0225	0.001
Sokongan Jiran (SJIRANB)	-0.1039	0.744

** $P < 0.01$; *** $P < 0.001$; [@] = pemboleh ubah *dummy*

Analisis persamaan regresi daripada sembilan pemboleh ubah, menunjukkan nilai R^2 ialah 0.3852. Ini bermaksud 38.5 peratus kesejahteraan material warga emas di kawasan kajian berjaya diterangkan oleh semua pemboleh ubah tersebut (Jadual 12).

Jadual 12

Analisis Regresi Pengaruh Pembolehubas Ke Atas Kesejahteraan Material

Variabel	Beta	Sig T
Pemalar	238.7582	
Jantina (JANTI) @	-0.0777	0.2369
Umur (UMUR)	-0.1050	0.1199
Pendidikan(TPENDI)	+0.1325*	0.0448
Pekerjaan (PKERJA) @	+0.1229*	0.0467
Status Perkahwinan (SKHWIN) @	-0.0105	0.9443
Tempoh Perkahwinan (TKHWIN)	-0.0755	0.5326
Jumlah Anak (JUANAK)	+0.2314**	0.0002
Kualiti Perumahan (KRUMAH)	+0.2876**	0.0000
Hubungan Dgn.Pasangan (HPASNGB)	+0.2631	0.0612
Sokongan Pasangan (SPASNGB)	-0.0064	0.9287
R ² = 0.3853 R ² = 0.3550 F = 12.7232 Sig F = 0.0000		

P<0.01; *P<0.001; @ = pemboleh ubah *dummy*

Perbincangan

Pendidikan

Dalam kajian ini pengaruh pemboleh ubah pendidikan adalah signifikan ke atas kesejahteraan material warga emas. Koefisien beta pemboleh ubah ini, (+0.1325, $P<0.05$), bererti ia mempunyai pengaruh yang signifikan ke atas kesejahteraan material pada paras 0.05. Warga emas yang mempunyai asas pendidikan akan lebih terbuka minda mereka. Di kawasan kajian mereka ini lebih mudah menerima idea dan cadangan rakan sebaya dalam apa juga keadaan. Kerana itu mereka pada umumnya mempunyai banyak idea terutama dalam konteks bagaimana ingin mengatasi masalah kehidupan harian. Warga emas yang berpendidikan di kawasan kajian juga dijumpai melakukan kerja-kerja yang mendatangkan pendapatan yang lebih baik. Pendidikan berupaya meningkatkan status pekerjaan kepada pekerjaan yang lebih baik, dan dapat meningkatkan tahap kesejahteraan material mereka. Dengan pendidikan rendah, warga emas kurang berupaya meningkatkan tahap kesejahteraan dari segi material.

Pekerjaan

Status pekerjaan warga emas juga mempunyai pengaruh yang signifikan ke atas kesejahteraan warga emas, dengan koefisien beta ($+0.1229$, $P<0.05$). Oleh itu hipotesis yang mengatakan pemboleh ubah ini tidak mempunyai pengaruh yang signifikan ke atas kesejahteraan warga emas adalah tidak dapat diterima. Warga emas yang bekerja mempunyai kesejahteraan material yang lebih tinggi berbanding warga emas yang sudah tidak lagi bekerja. Banyak alasan yang dapat dikemukakan mengapa pemboleh ubah status pekerjaan mempunyai pengaruh yang positif dan signifikan ke atas kesejahteraan material. Kesejahteraan material diukur berdasarkan pendapatan, pemilikan isirumah, pola perbelanjaan dan tahap kesihatan, dan aspek-aspek ini secara langsung berkaitan dengan status pekerjaan warga emas itu sendiri.

Warga emas yang bekerja akan mempunyai sumber pendapatannya sendiri, mampu membeli barangan untuk isirumah sendiri, dan mereka lebih mewah dari segi pendapatan. Daripada pemerhatian yang dilakukan, warga emas ini pada umumnya lebih sejahtera dari segi material. Mereka ada jaminan dari segi ekonomi. Keadaan ini menyebabkan kesejahteraan material mereka adalah lebih tinggi. Warga emas yang tidak bekerja pula, mempunyai pendapatan yang kecil, malah tidak menentu. Mereka bergantung kepada anak-anak untuk kesejahteraan material, menyebabkan kesejahteraan material mereka adalah rendah.

Jumlah Anak

Satu penemuan menarik kajian ini ialah dalam konteks sumbangan variabel jumlah anak ke atas kesejahteraan material warga emas. Variabel jumlah anak mempunyai pengaruh yang signifikan ke atas kesejahteraan material warga emas ($+0.2314$, $P<0.01$). Variabel ini sebelum ini tidak menunjukkan pengaruh yang jelas ke atas kesejahteraan subjektif (Wan Ibrahim Wan Ahmad, Ma'arof Redzuan, Zahid Emby dan Abdul Halin Hamid, 2009). Ini bererti jumlah anak hanya terbukti mempunyai pengaruh yang jelas ke atas kesejahteraan material, tetapi tidak ke atas kesejahteraan subjektif warga emas di kawasan kajian. Analisis menunjukkan anak di kawasan kajian hanya berfungsi sebagai penyumbang tambahan kepada pendapatan material, tetapi tidak sebagai penyumbang kepada kepuasan hidup dari segi psikologi.

Dengan nilai koefisien beta yang positif, bererti pemboleh ubah jumlah anak mempunyai pengaruh yang positif ke atas kesejahteraan material, di mana semakin ramai jumlah anak yang dimiliki, semakin tinggi kesejahteraan material. Warga emas yang mempunyai anak yang sedikit, atau tiada langsung, mempunyai tahap kesejahteraan material yang rendah. Pengaruh positif ini terjadi kerana, bagi warga emas di Limbongan, anak adalah sumber pendapatan

mereka di hari tua. Anak adalah penyumbang penting pendapatan warga emas di kawasan kajian. Disebabkan tahap sosioekonomi warga emas di kawasan kajian yang rendah, maka tahap pergantungan pada anak-anak menjadi tinggi. Sebab itu seboleh-bolehnya setiap pasangan di Limbongan yang berkahwin, atau masyarakat desa secara umumnya, selalu mengharapkan dikurniakan anak yang ramai. Mereka berpendapat, mereka memelihara dan membesarkan anak-anak sejak kecil dengan bersusah payah, dan apabila besar, wajarlah mereka mengharapkan anak-anak mereka membalas jasa ibu bapa yang sudah tua, dengan memberikan bantuan kewangan dan makan minum kepada ibu bapa. Sebab itu warga emas di Limbongan yang mempunyai anak yang ramai, dapat diperhatikan, kehidupannya materialnya lebih baik, sebaliknya mereka yang tidak berkahwin, dan tidak mempunyai anak yang ramai, hidupnya tidak begitu selesa dari segi material.

Oleh itu dikatakan pentingnya pengaruh jumlah anak ke atas kesejahteraan material warga emas dalam masyarakat Limbongan amat berkaitan dengan sumbangan yang dapat diberikan oleh mereka kepada warga emas. Warga emas di kawasan kajian mendapat sumbangan wang daripada anak-anak setiap bulan, dan mereka yang mempunyai anak yang ramai pula berpeluang memperolehi sumbangan ini secara berterusan setiap bulan. Ada seorang warga emas mengatakan mereka mendapat kiriman wang daripada anak-anak mereka setiap bulan. Walaupun jumlahnya tidak besar, tetapi mencukupi untuk keperluan. Kalau ada keperluan yang memerlukan duit yang lebih banyak, warga emas ini merasa mereka tidak perlu risau. Anak-anak boleh membantu. Anak yang tinggal di kampung yang tidak bekerja (tidak makan gaji) pula boleh menjaga, di samping turut memberikan sedikit sebanyak keperluan dapur.

Warga emas di kawasan kajian berpendapat semakin ramai anak adalah semakin baik. Mereka berpendapat biar mereka tidak kaya harta asalkan kaya anak. Anak-anak ini nantinya diharapkan boleh berbakti kepada ibu bapa yang sudah tua. Walaupun sumbangan tersebut mungkin tidak banyak, tetapi apabila ada ramai anak yang menghulurkan sumbangan, warga emas akan memperolehi sumbangan yang lebih banyak berbanding warga emas yang tidak mempunyai anak yang ramai. Setiap anak di Limbongan turut membantu. Walaupun ada anak di kawasan kajian yang tidak dapat memberikan wang kepada ibu bapa secara berterusan setiap bulan, tetapi kebanyakan warga emas menyatakan mereka tidak perlu bimbang kerana boleh bergantung kepada anak-anak untuk mendapatkan sumbangan kewangan apabila diperlukan.

Kebanyakan warga emas di daerah Limbongan adalah miskin. Semakin ramai anak, semakin banyak sumbangan dapat mengalir kepada ibu bapa. Dalam keadaan masyarakat di Limbongan yang mempunyai kadar perceraian yang tinggi, ibu bapa tidak boleh mengharapkan jaminan kewangan di hari

tua daripada pasangan masing-masing. Pasangan yang berkahwin di daerah Limbongan, mudah terdedah kepada peristiwa perceraian, dan dengan itu warga emas tidak boleh mengharapkan pasangan sebagai tempat bergantung yang selamat. Sebaliknya anak adalah harta yang kekal, dan boleh dijadikan tempat yang paling selamat untuk menyediakan jaminan ekonomi ibu bapa di hari tua. Kerajaan, khususnya Jabatan Kebajikan Masyarakat, juga tidak dapat diharapkan sangat sebagai tempat bergantung, kerana sehingga kini, sumbangan bulanan yang diberikan oleh institusi ini adalah terlalu kecil dari segi ekonomi.

Begitu juga dalam aspek pola pemilikan, pola perbelanjaan isi rumah, kualiti perumahan dan status kesihatan warga emas. Warga emas di kawasan kajian mempunyai banyak pemilikan isi rumah hasil sumbangan anak-anak, atau boleh membeli barang-barang tersebut dengan menggunakan wang pemberian anak-anak mereka. Dengan pendapatan yang diperolehi daripada anak, warga emas boleh menggunakan wang sumbangan anak-anak untuk membeli sesuatu barangan, seperti televisyen, peti sejuk, atau dapur gas. Anak-anak juga, bagi yang duduk berdekatan, selalu menjaga rumah warga emas supaya sentiasa bersih dan kemas. Telah didapati rumah warga emas yang tidak mempunyai anak, atau mempunyai anak yang jarang pulang ke kampung mempunyai kualiti yang lebih rendah. Rumah mereka agak tidak terurus kerana warga emas itu sendiri kebanyakannya tidak lagi mampu untuk menguruskan rumah mereka sendiri sebaik mungkin. Rumah yang berkualiti tinggi, kemas dan bersih serta selesa diduduki kebanyakannya dimiliki warga emas yang mempunyai anak yang ramai yang membantu untuk menjaganya. Berdasarkan banyak aspek yang berkaitan dengan adanya anak dalam rumah tangga, maka wajarlah jumlah anak terbukti mempunyai pengaruh yang signifikan ke atas kesejahteraan material warga emas di kawasan kajian.

Daripada pemerhatian secara kualitatif dan juga temu bual tidak berstruktur dengan beberapa orang warga emas, dapat disimpulkan keadaan ini berkaitan dengan adanya proses perubahan sosial yang pesat dan tidak seimbang di antara desa-bandar akibat proses pembangunan dan industrialisasi yang banyak tertumpu di bandar-bandar. Akibat keadaan ini, ramai anak muda di kawasan kajian berhijrah ke bandar-bandar meninggalkan warga emas sendirian di desa. Warga emas di Limbongan hanya menerima kiriman duit setiap bulan, tetapi mereka jarang berkumpul bersama. Warga emas menghadapi masalah untuk berinteraksi secara bersemuka dengan anak-anak. Sekiranya warga emas menghadapi sesuatu masalah, masalah ini tidak dapat dikongsi bersama dengan anak-anak yang tinggal berjauhan. Anak-anak, bagi warga emas ini, tidak dapat dijadikan penghibur kepada mereka. Warga emas juga berpendapat kehadiran anak dalam keluarga adalah penting kerana anak-anak boleh membantu menguatkan perasaan ibu bapa, dan boleh mengelakkan daripada kebimbangan dan perasaan sunyi. Orang tua mudah

mengalami tekanan emosi, dan mereka memerlukan kasih sayang. Anak-anak dan pasangan yang memahami hati dan bertimbang rasa, menjadikan mereka sentiasa mempunyai keyakinan diri, dan emosi mereka tidak mudah mengalami tekanan. Tetapi sekarang, kebanyakan anak tinggal berjauhan. Tidak ramai anak-anak di kawasan kajian yang tidak keluar bermigrasi ke kawasan bandar untuk bekerja, atau belajar. Jika mereka masih belajar, apabila bekerja, mereka menetap di bandar. Mereka hanya berfungsi sebagai pemberi wang, tidak kasih sayang. Memang wang itu perlu, namun yang lebih diperlukan di peringkat umur tua ialah kasih sayang dan perhatian anak-anak. Inilah pendapat kebanyakan warga emas yang ditemui di kawasan kajian.

Kualiti Perumahan

Seperti pemboleh ubah jumlah anak, pemboleh ubah ini juga mempunyai pengaruh yang penting dan signifikan ke atas kesejahteraan material (+0.2876, $P < 0.001$). Kualiti perumahan merupakan pemboleh ubah yang paling kuat pengaruhnya ke atas kesejahteraan material warga emas di kawasan kajian. Daripada nilai koefisien beta yang diperolehi, didapati semakin baik kualiti perumahan, semakin tinggi tahap kesejahteraan material warga emas, atau warga emas yang lebih sejahtera dari segi material, selalunya akan mempunyai rumah yang lebih berkualiti. Pemboleh ubah kualiti perumahan mempunyai pengaruh yang positif kerana pengukuran kualiti perumahan itu sendiri, yang secara objektifnya, berdasarkan kepada saiz rumah serta jenis bahan yang diguna untuk membina rumah itu sendiri. Rumah yang dianggap mempunyai kualiti yang tinggi adalah rumah yang besar, berdasarkan kepada ukuran tertentu, serta rumah yang dibuat daripada simen ataupun batu bata sepenuhnya. Keadaan rumah yang seperti ini, dalam konteks masyarakat kajian, hanya mampu didirikan oleh warga emas yang berada, dan kerana itu kualiti perumahan boleh melambangkan kekayaan dari segi material.

Oleh kerana sebahagian besar responden mempunyai pendapatan yang kecil, ramai di antara mereka tidak mempunyai kemampuan untuk mendirikan rumah yang besar. Lagipun disebabkan pendapatan mereka yang rendah dan tidak mempunyai tanah, ramai warga emas yang hanya mendirikan rumah-rumah kecil di atas tanah yang disewa daripada jiran. Oleh itu, keadaan rumah bagi warga emas seperti ini menjadi petunjuk kepada tahap pendapatan dan keadaan sosio ekonomi warga emas berkaitan. Sebab itu, semakin tinggi kualiti perumahan, semakin tinggi pula tahap kesejahteraan material warga emas. Warga emas yang tidak mempunyai rumah selalunya berada dalam keadaan berisiko tinggi. Mereka berhadapan dengan pelbagai masalah sosial, psikologi, kewangan dan kesihatan. Malah keadaan kesihatan warga emas yang buruk memerlukan rumah yang selesa. Eastman (1978) yang menganalisis perkaitan di antara kualiti perumahan dengan tahap kesejahteraan hidup mendapati kualiti perumahan mempunyai kaitan erat dengan tahap kesejahteraan hidup,

dan hubungan di antara dua variabel ini bertambah kuat apabila terdapatnya isirumah yang mempunyai masalah dari segi kesihatan. Berdasarkan alasan ini, wajarlah pemboleh ubah ini mempunyai pengaruh yang kuat ke atas kesejahteraan warga emas. Pentingnya pengaruh kualiti perumahan ini adalah selaras dengan hasil kajian beberapa pengkaji lain yang juga mengkaji aspek ini dan mendapati kualiti perumahan adalah penting untuk kesejahteraan warga emas. Daripada pelbagai kajian yang telah dibuat (umpamanya, Campbell et al.1976; Harris, 1978; Eastman, 1978; dan juga Cantor dan Little, 1985), semuanya menunjukkan pemboleh ubah ini memainkan peranan penting dalam mempengaruhi kesejahteraan warga emas, dan mendapati kualiti rumah yang baik boleh meningkatkan tahap keselesaan dan seterusnya meningkatkan kesejahteraan subjektif mereka.

Penutup

Daripada perbincangan, dapat disimpulkan tahap kesejahteraan material penduduk desa di Kelantan agak rendah. Indikator yang digunakan untuk menggambarkan kesejahteraan material, iaitu pendapatan, pemilikan, perbelanjaan, kecuali tahap kesihatan, semuanya menunjukkan tahap kesejahteraan material penduduk desa di Kelantan adalah rendah. Pola perbelanjaan menunjukkan jumlah perbelanjaan untuk bahan makanan adalah besar yang menggambarkan tahap hidup mereka yang rendah. Sebahagian besar mereka menggunakan semua sekali pendapatan untuk keperluan harian. Hanya sebahagian kecil warga emas yang dikaji yang menggunakan kurang separuh daripada pendapatan mereka untuk keperluan bahan makanan. Dari segi pemilikan, warga emas juga memiliki barang-barang bukan mewah. Kebanyakan mereka memiliki barang yang dianggap keperluan hidup. Bagaimanapun dalam konteks tahap kesihatan, sebahagian besar warga emas jarang berjumpa doktor, serta tidak ramai warga emas mengidap penyakit kronik yang memerlukan rawatan doktor yang berterusan. Daripada pemerhatian yang dibuat, walaupun kebanyakan warga emas mempunyai tahap kesejahteraan material yang rendah, tetapi kehidupan mereka tidaklah terlalu daif. Banyak keperluan harian, termasuk keperluan dapur dapat dipenuhi dengan mudah kerana ia dapat diperolehi tanpa mengeluarkan wang. Mereka menternak ayam atau itik, serta menanam sayur-sayuran di tepi rumah, dan tidak perlu membelinya untuk makanan harian. Ayam yang ditenak juga boleh dijual untuk mendapatkan wang apabila warga emas memerlukan wang. Jadi, walaupun pendapatan wang mereka kecil, tetapi mereka masih boleh memenuhi keperluan asas.

Salah seorang informan utama berkata, warga emas di kawasan kajian berpendapatan rendah. Sebab itu kebanyakan mereka terpaksa menggunakan

semua pendapatan yang ada untuk bahan makanan. Bagaimanapun katanya, jumlah perbelanjaan ini bergantung juga kepada saiz keluarga warga emas itu. Informan utama ini berpendapat bilangan ahli keluarga mempunyai kaitan dengan pola perbelanjaan harian. Jika keluarga mempunyai ahli keluarga yang ramai, maka banyaklah pendapatan yang terpaksa digunakan. Kalau keluarga terdiri daripada warga emas dan pasangan sahaja, mereka tidak perlu berbelanja untuk keperluan harian kerana banyak keperluan harian boleh didapati dari tepi rumah hasil usaha mereka sendiri, ataupun hasil pemberian anak-anak dan jiran tetangga. Walaupun pola perbelanjaan ini tidaklah terlalu banyak berbeza di antara warga emas, tetapi dalam beberapa segi perbezanya agak ketara. Umpamanya dalam aspek pemakanan, pakaian, ataupun pemilikan barang berharga, walaupun warga emas kaya dan miskin sama-sama makan ikan, tetapi warga emas kaya ada kecenderungan untuk lebih kerap makan ikan yang mahal, seperti ikan tenggiri, bawal, dan seumpamanya. Ikan seperti ini agak jarang dibeli oleh warga emas miskin. Pakaian juga boleh berbeza. Warga emas yang lebih kaya, lebih-lebih lagi wanita, walaupun mereka memakai pakaian yang biasa seperti kebanyakan warga emas lain, tetapi apabila menghadiri sesuatu majlis, mereka memakai pakaian yang lebih mahal. Malah di waktu itu juga kaum wanita yang kaya menggunakan kesempatan untuk memakai semua barang-barang kemas yang disimpan.

Kesimpulannya sebahagian besar warga emas mempunyai tahap kesejahteraan material yang rendah. Variabel pendidikan, pekerjaan, jumlah anak dan kualiti perumahan merupakan empat penyumbang kepada tahap kesejahteraan material mereka. Analisis yang dilakukan menunjukkan anak di kawasan kajian hanya berfungsi sebagai penyumbang tambahan kepada kesejahteraan material, tetapi bukan sebagai penyumbang kepada kepuasan hidup warga emas dari segi psikologi.

Rujukan

- Al-Qur'an al Karim dan Terjemahannya.
- Amriah Buang. (1988). *Location and well-being*. Tesis Ph.D: University of Manchester, England.
- Andrew, F. M. (1974). Social indicators of perceived life quality. *Social Indicators Research*, 1, 270-299.
- Asmah Ahmad. (1983). *The Nature of poverty in Peninsular Malaysia: A study of Baling District in the state of Kedah*. Tesis Ph.D University of Birmingham.
- Campbell, A. et al. (1976). Subjective measures of well-being. *American Psychologist*, 31, 17-24.
- Cantor, M & Little, V. (1985). Aging and social care. Dlm. R.H.Binstock & Shanas E. (Eds.). *Handbook of Aging and the Social Sciences* (2nd ed.). New York: Van Nostrand Reinhold.

- Cox, H. (1984). *Later life: The realities of aging*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Dewan Bahasa dan Pustaka. (1993). *Kamus Dewan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa & Pustaka.
- Downie, N. M., & Starry, A. R. (1977). *Descriptive and inferential statistics*. New York: Harper & Row.
- Eastman, K. S. (1978). Housing satisfaction, life satisfaction, and disability. *Housing and Society*, 5(3), 27-34.
- Ghalwash, A. (1978). *Dakwah Islamiah*. Terengganu: Yayasan Islam Terengganu.
- Gove, P. B. (1966). *Webster's third new international dictionary*. Springfield, Massachuset: G & C Merriam Company.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate data analysis*. Upper Saddle River: Pearson Education International.
- Harris, R.J. (1978). Recent trends in the relative economic status of older adults. *Journal of Gerontology*, 41(3).
- Jariah, M., Sharifah A.H., & Tengku Aizan H. (2006). Perceived income adequacy and health status among older persons in Malaysia. *Asia-Pacific Journal of Public Health*, 18, 2-8.
- Levy, S. & Guttman, L. (1975). On the multivariate structure of well-being. *Social Indicators Research*, 2, 361-388.
- Malaysia. (1996). *Rancangan Malaysia Ketujuh 1996-2000*. Kuala Lumpur: Percetakan Nasional Malaysia Berhad.
- Milbrath, L. (1980). *The roles of values and life goals in quality of life: On measuring and predicting subjective well-being*. Paris: UNESCO.
- Mohd. Nasir Omar. (1992). *A study of how to attain happiness as reflected in the works on tahdhib al-akhlaq by Yahya ibn Adi (d.974) and Miskawayh (d1034)*. Tesis Ph.D: University of Nottingham, England.
- Ng. S. T., & Tey, N. P. (2006). Retirement and perceived health status of the urban elderly. *Asia-Pacific Journal of Public Health*, 18, 9-13.
- Rohana Yusof. (2004). *Penyelidikan sains sosial*. Bukit Tinggi: PTS Publications
- Sharifah Azizah, H., Nurizan, Y. Laily P., Tengku Aizan H., Zumilah Z., Ma'rof R, Sharifah Norazizan S. A. R., & Asnarulkhadi AS. (2006). Living arrangements of older persons on welfare: Implication on health, economic well-being and life satisfaction. *Asia-Pacific Journal of Public Health*, 18, 26-34.
- Shin, D. C., & Johnson, D. (1978). Avowed happiness as an overall assesment of quality of life. *Social Indicators Research*, 5, 4725-492.
- Shin, D. C., Ahn, C. S., Kim, K. D., & Lee, H. K. (1983). Environmental effects on perceptions of life quality in Korea. *Social Indicators Research*, 12, 393-416.

- Wan Ibrahim Wan Ahmad. (1999). *Hubungan sosial, sokongan dan kesejahteraan warga emas: Satu kajian di pedesaan Kelantan*. Tesis Ph. D. Fakulti Ekologi, Universiti Putra Malaysia, Serdang.
- Wan Ibrahim Wan Ahmad. (2000). Penjagaan warga emas pada abad ke-21: Tanggung jawab keluarga atau pemerintah? Dlm. Abdul Rahman Embong (pnyt.). *Negara, pasaran dan pemodenan Malaysia*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Wan Ibrahim Wan Ahmad, Zainab Ismail, & Che Yusoff Che Mamat. (2003). Penjagaan warga emas dalam budaya Melayu di Malaysia: Kes masyarakat desa di Kelantan. *The Malaysian Journal of Social Administration*, 2, 81-103.
- Wan Ibrahim Wan Ahmad. (2007). Perubahan demografi dan kajian mengenai warga emas di Malaysia: Sumbangan sarjana tempatan. *Jurnal Pembangunan Sosial*, 10, 23-50.
- Wan Ibrahim Wan Ahmad, Ma'rof Redzuan, Zahid Emby, & Abdul Halin Hamid. (2009). Kesejahteraan subjektif warga emas di Malaysia: Kes warga emas desa Kelantan. *International Journal of Management Studies*, 16(2), 63-96.
- Wan Ibrahim Wan Ahmad, Zainab Ismail, Asyraf Hj. Ab Rahman, & Fadzli Adam. (2012). Subjectif well-Being of older rural Muslim community in Malaysia. *International Journal of Asian Social Science*, 2(3), 330 – 335.